

# วิกฤติโควิด-19 การเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรไทยสู่วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) Covid-19 Crisis Changing the Thai agricultural sector to a New Normal

ญาณิศา ยอดสิน,

กนกวรรณ ศรีมน และ โชติ บดีรัฐ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

**Yanisa Yodsins,**

**Kankan Sornmanee and Chot Bodeerat**

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : porliza@hotmail.com

\*\*\*\*\*

## บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เพื่อศึกษากระบวนการการเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรไทยสู่วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ภายใต้วิกฤติโควิด-19 พบว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานไว้ยังคงเป็นคำตอบของประเทศไทยทั้งในปัจจุบัน และอนาคต แม้ในวิกฤตการระบาดของโควิด-19 เศรษฐกิจพอเพียงนี้มุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พัฒนานตนเองให้ดียิ่งขึ้นมีความยั่งยืนบนพื้นฐาน “ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี” การนำหลักการดังกล่าวมาเป็นหลักในการทำการเกษตรแบบผสมผสานเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในการทำการเกษตรของไทยสู่การทำการเกษตรวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ซึ่งเป็นแนวทางการทำการเกษตรบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรนั้นมีกินมีใช้บนพื้นที่ของตนเอง ส่งผลให้เกษตรกรลดความเสี่ยง และอยู่รอดได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร ไม่ต้องไปเสียค่าใช้จ่ายนอกบ้าน แต่ทำให้มีรายได้จากผลผลิตที่ปลูกและเลี้ยงไว้ ที่สามารถมาเดินเก็บหรือจับขึ้นมาซักรีดเองได้เลย ซึ่งถือว่าเป็นวิถีชีวิตใหม่ในภาวะวิกฤตโรคโควิด-19 ที่เกิดขึ้น

**คำสำคัญ :** วิกฤติโควิด-19; การเปลี่ยนแปลง; ภาคการเกษตรไทย; วิถีชีวิตใหม่

## Abstracts

This academic article was to study the process of changing the Thai agricultural sector to a new Normal under the COVID-19 crisis. It was found that the Sufficiency Economy Philosophy that His Majesty King Bhumibol Adulyadej Bhumibol Adulyadej the Great, bestowed upon him as an answer to Thailand both now and in the future. Even during the COVID-19 pandemic This sufficiency economy aims to enable everyone to be self-reliant, to

\* วันที่รับบทความ: 23 มิถุนายน 2564; วันที่แก้ไขบทความ 4 สิงหาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 5 สิงหาคม 2564

Received: June 23, 2021; Revised: August 4, 2021; Accepted: August 5, 2021

develop themselves better, to be sustainable on the basis of “Modesty, Reasonableness and Good Immunity” Adopting such principles as the principle of integrated farming has changed the way of life in Thai farming to new normal farming practices, which is a guideline. Farming on the basis of self-reliance As a result, farmers have food and use on their own land. As a result, farmers reduce risks and survive without relying on anyone. No need to pay outside the home but make income from the produce that is planted and raised that can come to walk and collect or pick up to weigh a kilo by yourself Which is considered a new way of life in the time of the COVID-19 crisis.

**Keywords :** Covid-19 Crisis; Changing; Thai agricultural sector; New Normal

## บทนำ

โรคโควิด-19 มีการระบาดไปทั่วส่งผลกระทบต่อหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งต้นตอของไวรัสมาจากสัตว์เป็นตัวกลางระบาดมาสู่คน และผู้ป่วยรายแรกเท่าที่ทราบกัน เริ่มมีอาการตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2562 และไม่มี ความเชื่อมโยงกับตลาดต้องสงสัยในเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน แต่ผู้ป่วยหลายรายอาจมีมาตั้งแต่ช่วงกลางเดือน พฤศจิกายนหรือก่อนหน้านั้น มีการเก็บตัวอย่างจากสิ่งแวดล้อมในตลาดไปส่งตรวจและพบเชื้อไวรัสและพบมาก ที่สุดในบริเวณที่ฆ่าสัตว์ป่าในสัตว์เลี้ยงในฟาร์ม ตลาดอาจเป็นต้นกำเนิดของไวรัส หรืออาจมีบทบาทในการขยาย วงของการระบาดในระยะเริ่มแรก โรคโควิด-19 นี้โดยหลักแล้ว แพร่จากคนสู่คนผ่านทางฝอยละอองจากจุกหรือ ปากซึ่งขับออกมาเมื่อผู้ป่วย ไอหรือจาม เราได้รับเชื้อได้จากการหายใจเอาฝอยละอองเข้าไปจากผู้ป่วย หรือจากการ เอามือไปจับพื้นผิวที่มีละอองเหล่านั้นแล้วมาจับตามใบหน้า ระยะเวลานับจากการติดเชื้อและการแสดงอาการ (ระยะฟักตัว) มีตั้งแต่ 1-14 วัน และมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 5-6 วัน เกิน 97% ของผู้ป่วยเริ่มมีอาการภายใน 14 วัน (World Health Organization Thailand, 2564 : online)

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (covid-19) ในประเทศไทยเริ่มต้นมาตั้งแต่เดือน มกราคม 2563 ซึ่งพบผู้ติดเชื้อรายแรกในประเทศเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 หลังจากนั้นได้พบผู้ป่วยติดเชื้อ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ต่อมาได้ประกาศให้โรคโคโรนา 2019 (covid-19) เป็นโรคติดต่ออันตราย มีผล 1 มีนาคม 2563 (กรมควบคุมโรค, 2564 : 23-26) ประเทศไทยเผชิญหน้ากับโคโรนาไวรัสโควิด - 19 นี้มาเกินกว่า 1 ปี แล้ว หากนับจำนวนครั้งของการระบาดก็จัดได้ว่ามี 2 ระลอกใหญ่ และระลอกที่ 3 กำลังเกิดขึ้น แม้ประชากร ส่วนหนึ่งเริ่มได้รับวัคซีนแล้ว แต่จากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศทำให้คาดการณ์ได้ไม่ยากว่าโค วิด - 19 จะอยู่กับเราไปอีกนาน รวมทั้งทำให้ผู้คนเกิดความวิตกกังวลไปทั่วโลก มีการปิดเมือง ปิดประเทศ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของโรค สนามบินเจียบเหงา สถานที่ท่องเที่ยวแทบร้างผู้คน หลายธุรกิจได้รับ ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม จนต้องลดพนักงาน เลิกจ้าง หรือปิดตัวเองลง ผู้คนไม่จำเป็นก็ไม่ออกนอก บ้าน ไม่กล้าอยู่ในที่คนพลุกพล่าน และคอยติดตามข่าวสารเพื่ออัปเดตการแพร่ระบาดของไวรัสตัวนี้ (วารสาร สั ระพันธ์ และคณะ, 2563 : 3) รวมทั้งเกษตรกรได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมด้านสังคมและคุณภาพ

ชีวิตจากระบบเศรษฐกิจที่หดตัวลง เนื่องจากการปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ เพื่อหน่วงการระบาดของโควิด-19 ได้นำไปสู่ปัญหาการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ต้องชะลอตัวรวมทั้งปริมาณความต้องการของผู้บริโภคลดน้อยถอยลง เนื่องจากมาตรการด้านสาธารณสุข ทั้งการเว้นระยะห่างและการกักตัวแบบต่าง ๆ (Quarantine) ส่งผลให้สินค้าเกษตรและอาหารติดค้างในห่วงโซ่อุปทานและกลายเป็นผลผลิตส่วนเกินในระบบอาหารก่อให้เกิดปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนลดลงและหากสถานการณ์ยืดขยายตัวจะทำให้ครัวเรือนขาดสภาพคล่องโดยเฉพาะครัวเรือนขนาดเล็กที่มีระดับเงินออมต่ำและ/หรือมีรายได้รายวัน เนื่องจากความต้องการของตลาดลดน้อยลง (ด้านปริมาณและด้านราคา) (คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์, 2564 : 20) ดังนั้นด้วยสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกษตรจึงต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตต่อการทำการเกษตร โดยปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ต่อการทำการเกษตร เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืน

### สถานการณ์โควิด-19

ไวรัสโคโรนา (Coronavirus) เป็นไวรัสที่ถูกพบครั้งแรกใน ค.ศ. 1960 แต่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาอย่างชัดเจนว่ามาจากที่ใด แต่เป็นไวรัสที่สามารถติดเชื้อได้ในมนุษย์และสัตว์ ปัจจุบันมีการค้นพบไวรัสสายพันธุ์นี้แล้วทั้งหมด 6 สายพันธุ์ ส่วนสายพันธุ์ที่กำลังแพร่ระบาดหนักทั่วโลกตอนนี้ เป็นสายพันธุ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน คือ สายพันธุ์ที่ 7 จึงถูกเรียกว่าเป็น “ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” และภายหลังถูกตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า โควิด-19 (Corona Virus Disease 2019) หรือโควิด-19 (COVID-19) อาการเมื่อติดเชื้อโควิด-19 ที่สังเกตได้ง่าย ๆ คือ มีไข้เจ็บคอไอแห้ง ๆ น้ำมูกไหลหายใจเหนื่อยหอบ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 กำลังสะท้อนอีกหนึ่งภาพความรุนแรงของความไม่แน่นอนที่ไม่เพียงแผ่ขยายไปในทุกด้านของการดำเนินชีวิตคนไทยและคนทั้งโลก ทั้งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งยังมีแนวโน้มที่จะยืดเยื้อเป็นระยะเวลานาน (บรรคม สิริพันธ์ และคณะ, 2563 : 4)

หลังจากที่สาธารณรัฐประชาชนจีน รายงานว่าพบผู้ป่วยโรคปอดอักเสบที่ไม่ทราบสาเหตุเป็นครั้งแรกในเมืองอู่ฮั่น เมืองเอกของมณฑลหูเป่ย์ ทางตอนกลางของสาธารณรัฐประชาชนจีน กระทรวงสาธารณสุขของไทยจึงเริ่มวางระบบการคัดกรองผู้เดินทางเข้าประเทศ จนพบผู้ป่วยยืนยันติดเชื้อโควิด-19 รายแรกในประเทศไทยและนับเป็นรายแรกนอกประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ในช่วงเดือนมกราคมนี้พบผู้ติดเชื้อประปรายจากผู้เดินทางมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนแทบทั้งสิ้น ในต้นเดือนกุมภาพันธ์ประเทศไทย รายงานพบผู้ป่วยติดเชื้อที่ไม่เคยมีประวัติการเดินทางไปต่างประเทศรายแรก เป็นคนขับแท็กซี่ที่เคยรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์นี้เองได้มีประเด็นที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวลมากขึ้น

เมื่อพบบุคลากรทางการแพทย์ติดเชื้อโควิด-19 ภาครัฐได้ขยายการคัดกรองผู้เดินทางจากสนามบินประเทศพื้นที่เสี่ยงให้ครอบคลุมประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และจับตาพิเศษประเทศอิตาลี เยอรมัน และฝรั่งเศสและมีประกาศให้โรคติดต่อเชื้อโคโรนาไวรัส 2019 เป็นโรคติดต่ออันตราย ลำดับที่ 14 ของประเทศ

ไทย ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 เหตุการณ์ต้นตระหนักเกิดขึ้นอีกระลอกหนึ่งเมื่อผู้ที่เดินทางกลับจากการท่องเที่ยวในเมืองฮอกไกโด ประเทศญี่ปุ่น ปิดบังข้อมูลทำให้เกิดการติดเชื้อในครอบครัวและตามมาด้วยการสั่งปิดโรงเรียน การเฝ้าระวังนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ 2563 จำนวนผู้ติดเชื้อยังคงมีน้อย สรุปจำนวนผู้ป่วยสะสมในไทยอยู่ที่ 42 ราย เมื่อสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ 2563 เมื่อมีการประเมินว่าสถานการณ์การระบาดหากไม่สามารถหยุดยั้งการติดเชื้อของคนภายในประเทศได้ ดังนั้นหน่วยงานทางการแพทย์และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงเตรียมการรับมือกันอย่างกว้างขวาง ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้เริ่มจากเมื่อมีผู้ป่วยติดเชื้อโควิด-19 เสียชีวิตลงเป็นรายแรกผนวกกับการเดินทางกลับของแรงงานจากเกาหลีซึ่งมีความเสี่ยงอย่างยิ่งต่อการกระจายการแพร่ระบาดหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจึงกำหนดมาตรการตั้งจุดตรวจคัดกรองและวัดอุณหภูมิผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่มาติดต่อกับงาน มีประกาศปิดโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกาศยกเลิก Visa on Arrival- VOA สำหรับนักท่องเที่ยว 18 ประเทศ และผู้ที่ต้องการเดินทางเข้าประเทศไทยทุกคนต้องมีใบรับรองแพทย์และต้องปฏิบัติตามมาตรการกักตัวในพื้นที่กักกันโรคแห่งรัฐ (State Quarantine) และพื้นที่กักกันโรคแห่งรัฐระดับจังหวัด (Local Quarantine) เป็นเวลา 14 วัน โดยไม่มีข้อยกเว้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2563 : ออนไลน์)

จากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงเริ่มต้นประเทศไทย โดยกรมควบคุมโรคได้เปิดศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน (Emergency Operation Center: EOC) ตั้งแต่ 4 มกราคม 2563 เพื่อตอบโต้การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หลังจากที่ประเทศจีนประกาศพบผู้ป่วยเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2562 และเริ่มคัดกรองหาผู้ติดเชื้อที่ช่องทางเข้าออกประเทศ พบผู้ติดเชื้อ รายแรกเป็นนักท่องเที่ยวจีนที่เดินทางเข้าประเทศไทยเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563 ภายในเวลา 2 สัปดาห์ หลังจากมีรายงานการระบาดในประเทศจีน การติดเชื้อในช่วงแรกของประเทศไทยนั้นเป็นผู้เดินทางมาจากต่างประเทศแล้วจึงค่อย ๆ พบผู้ติดเชื้อชาวไทยในระยะเวลาต่อมา การระบาดในระลอกแรกนั้นอยู่ในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน 2563 สามารถควบคุมโรคได้ภายใน 2 เดือน โดยผู้ติดเชื้อที่พบหลังจากเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยเป็นผู้ติดเชื้อที่ได้รับการดูแลในสถานที่กักกันของรัฐ (State Quarantine) และไม่พบการติดเชื้อในประเทศเป็นเวลานานกว่า 100 วัน (กรมควบคุมโรค, 2564 : 23-26)

จนในการระบาดระลอกใหม่ในประเทศไทย มีรูปแบบการระบาดแตกต่างจากการระบาดในระลอกแรกเป็นการระบาดในกลุ่มคนไทย เชื้อสายพันธุ์ใหม่ คือ สายพันธุ์ G614 ซึ่งเป็นสายพันธุ์ที่พบในสหภาพพม่า เมื่อเดือนธันวาคม 2563 ตรวจพบคนไทยติดเชื้อรายแรกและแพร่เชื้อจากตลาดกลางกุ้ง ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ขายอาหารทะเล จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งจากการลักลอบเข้าเมืองของกลุ่มคนที่ไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้าน และมีการติดเชื้อจากประชาชนที่เข้าไปบริการสถานบันเทิง จนเป็นเหตุและทำให้เกิดการระบาดเป็นหลายกลุ่มใหญ่และเริ่มกระจายไปหลายจังหวัด เช่น นนทบุรี ระยอง ชลบุรี จันทบุรี พิจิตร นครสวรรค์ เป็นต้น โดยเกิดในกลุ่มคนไทยที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหาร เล่นพนัน สังสรรค์

เทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ และอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้ติดเชื้อที่เป็นผู้สัมผัสกับผู้ติดเชื้อยืนยันรายก่อนหน้านี้ที่สามารถระบุได้และระบุไม่ได้ซึ่งทำให้การแพร่กระจายของเชื้อเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งข้อมูล ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2564 ประเทศไทยพบผู้ติดเชื้อรายใหม่ 2,230 ราย มาจากเรือนจำ 77 ราย ผู้ป่วยสะสมของการระบาดทั้งหมด 162,022 ราย โดยมีผู้เสียชีวิตเพิ่มอีก 38 ราย ทำให้การระบาดระลอกใหม่ตั้งแต่เดือนเมษายน 2564 มียอดผู้เสียชีวิตสะสม 975 ราย (กระทรวงสาธารณสุข, 2564 : 32)

กล่าวได้ว่า ภายหลังการแพร่ระบาดระลอกใหม่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่ได้รับรายงานส่งผลให้รัฐบาลยังคงมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดไว้อย่างต่อเนื่อง คณะรัฐมนตรีมีมติขยายระยะเวลาการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกท้องที่ทั่วราชอาณาจักรออกไปเนื่องจากการระบาดของโรคโควิด-19 แพร่ออกไปภายในประเทศเป็นวงกว้างและกระจายไปในหลายเขตพื้นที่ทั่วประเทศ โดยศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ได้แบ่งเขตพื้นที่เพื่อเฝ้าระวังออกเป็น 5 เขตพื้นที่ตามระดับความรุนแรงของการแพร่ระบาด ได้แก่ พื้นที่ควบคุมสูงสุด (สีแดงเข้ม) พื้นที่ควบคุมสูง (สีแดง) พื้นที่ควบคุม (สีส้ม) พื้นที่เฝ้าระวังสูง (สีเหลือง) และพื้นที่เฝ้าระวัง (สีเขียว)

### สถานการณ์ภาคการเกษตร

การระบาดของโควิด-19 ได้ส่งกระทบต่อภาคการเกษตร ซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไทยทั้งทางบวกและทางลบ จากการที่ภาคเกษตรไทยมีการพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศถึงร้อยละ 80 ของ GDP ภาคเกษตร ดังนั้น เมื่อเศรษฐกิจโลกถดถอย จึงมีความเสี่ยงสูงที่เกษตรกร ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรจะสูญเสียโอกาสด้านรายได้ จากปริมาณผลผลิตที่มีความต้องการตลาดลดน้อยลง ซึ่งมีผลให้เกิดการลดลงด้านราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกแนวโน้มดัชนีราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกที่สำคัญปรับตัวลดลง เช่น สินค้ากลุ่มพืชอาหาร (ข้าวสาลี ข้าวโพด) ลดลงร้อยละ 1.9 สินค้าพืชน้ำมัน(ปาล์ม ถั่วเหลือง) ลดลงร้อยละ 4.3 น้ำตาล (อ้อยโรงงาน) ลดลงร้อยละ 19 น้ำมันโคและผลิตภัณฑ์นม ลดลงร้อยละ 3 มีดัชนีราคาลดลงต่อเนื่อง

เนื่องจากปัจจัยของสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้กิจกรรมการบริโภคของผู้บริโภคลดลง และปัจจัยด้านการแข่งขันราคาของสินค้าทดแทนน้ำมันดิบ มีราคาลดลงส่งผลต่อความต้องการสินค้าอาหารและไบโอดีเซลในตลาดโลกลดลง ตลอดจนผู้ผลิตรายใหญ่ของโลกได้รับผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ส่งผลต่อการจำกัดและเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อการผลิตเก็บเกี่ยวผลผลิต (คณะกรรมการอาหารการเกษตรและสหกรณ์, 2564 : 23-28) ทำให้มูลค่าผลผลิตมวลรวมภาคเกษตรลดลงหรือเสียโอกาสไป สรุปได้ดังนี้

1. ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศปรับตัวลดลงตามตลาดโลกที่ได้รับผลกระทบจากด้านอุปทานที่ลดลงจากปัจจัยโรคระบาดและราคาน้ำมันดิบ (พืชน้ำมัน พืชอาหาร ยกเว้นข้าว) ยางพารา ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ อ้อยและน้ำตาล) ส่งผลให้รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกรปรับตัวลดลงเนื่องจากปริมาณความต้องการและราคาสินค้ามีแนวโน้มลดน้อยถอยลง รวมทั้งปัจจัยด้านต้นทุนการขนส่งที่เพิ่มขึ้น

2. วิกฤตอาหาร (Food Crisis) ระยะสั้น ๆ และการสูญเสียโอกาสการเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเวลาที่เหมาะสม และการสูญเสียในระบบอาหาร (Food Loss) เนื่องจากการชะลอและการชะงักของระบบการขนส่งสินค้าเกษตร การขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะเกษตรกรรมในระบบอาหาร (เก็บเกี่ยว คัดแยก) ซึ่งมีข้อจำกัดการเคลื่อนย้ายบุคลากรตามมาตรการป้องกันโรคในขณะที่ยังมีการว่างงานของแรงงานที่มีทักษะในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากการปรับลดปริมาณการผลิตและมาตรการป้องกันโรคระบาด

3. การส่งออกสินค้าเกษตรปรับตัวลดลงทั้งด้านปริมาณและมูลค่าการส่งออกเนื่องจากความต้องการของตลาดลดลง และข้อจำกัดด้านการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศตามมาตรการป้องกันโรคระบาด ส่งผลให้มีผลผลิตส่วนเกินเป็นสต็อกที่เพิ่มขึ้นภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มยางพาราพืชอาหาร (ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย) พืชน้ำมัน (ปาล์ม มะพร้าว) และผลไม้ ทั้งนี้ในรอบการผลิตถัดไปเกษตรกรต้องปรับลดกำลังการผลิตให้สอดคล้องอุปสงค์

4. การนำเข้าสินค้าเกษตรปรับตัวลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่ต้องปรับลดปริมาณผลผลิต เช่น อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมอาหารและผลิตภัณฑ์จากนมอุตสาหกรรมอาหารและผลิตจากสัตว์น้ำ (ปลาทูน่าปลากระป๋อง) เป็นต้น ทั้งนี้หากสถานการณ์ยาวนานและกระทบต่อวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่สำรองไว้จะเกิดภาวะวิกฤตด้านอาหารตามมาได้

5. ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารกลุ่มสินค้าฟุ่มเฟือยมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากผู้บริโภคกำลังซื้อจากการมีรายได้ลดลงหรือสินค้านำเข้าแพงขึ้น เช่น กลุ่มโปรตีน (เนื้อโค กุ้งและอาหารทะเลอื่น ๆ) แล้วหันไปบริโภคโปรตีนที่มีราคาถูกแทนเช่น ไข่ไก่ เนื้อไก่ เนื้อสุกร กลุ่มผักและผลไม้นำเข้าจากต่างประเทศ แล้วหันไปซื้อผักผลไม้ตามฤดูกาลของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก จนกว่าสภาพคล่องครัวเรือนจะเข้าสู่ภาวะปกติ (คาดการณ์ไตรมาส 4) ซึ่งเกษตรกรผู้ผลิตจะต้องพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินความต้องการของตลาดก่อนตัดสินใจลงทุน

จากสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรทั้งผลกระทบเชิงลบ และเชิงบวก ผู้เขียนขออธิบาย ดังนี้

#### ผลกระทบเชิงลบ

1) เนื่องจากทักษะการทำตลาดแบบออนไลน์ของเกษตรกรยังพัฒนาไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 รวมทั้งมาตรการหยุดซื้อโดยแรงกดดันของรัฐบาลทำให้การซื้อขายสินค้าเกษตรแบบตลาดออฟไลน์หยุดชะงักส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ทำให้ขาดรายได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในช่วงแรกของการระบาด อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นเกษตรกรก็เริ่มปรับตัวในการพัฒนาตลาดออนไลน์มากขึ้น มีการหาตลาดโดยตรงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แอปพลิเคชันไลน์ และกลุ่มผู้บริโภคต่าง ๆ

2) เนื่องจากสินค้าเกษตรบางชนิดเน่าเสียง่าย การปิดตลาดออฟไลน์ทั้งในประเทศและการส่งออก ต่างประเทศ ทำให้สินค้าเกษตรหลายชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งผักและผลไม้เน่าเสีย สำหรับสินค้าที่ไม่เน่าเสียก็จะมีต้นทุนในการเก็บรักษาและการขนส่งเพิ่มขึ้นทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้

3) ข้อจำกัดทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของระบบโลจิสติกส์รวมทั้งมาตรการปิดพื้นที่เสี่ยง กำหนดเวลาออกจากเคหสถาน และเวลาการขนส่งระหว่างจังหวัด ทำให้การขนส่งและการทำการตลาดแบบออนไลน์ของเกษตรกรไม่สะดวกทำได้จำกัด ทำให้ต้นทุนสูง ในขณะที่การพัฒนาเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ปัจจุบันยังทำได้ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่ทันต่อสถานการณ์ ทำให้ไม่สามารถสนับสนุนข้อมูลการตลาดและอำนวยความสะดวกการสร้างระบบตลาดออนไลน์ของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) แผนการตลาดของเกษตรกรถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ส่งผลให้ผลผลิตไม่สามารถกระจายไปตามช่องทางการตลาดอื่น ๆ ที่วางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น ไม่สามารถใช้การตลาดในลักษณะของการเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาที่สวนได้ ความต้องการสินค้าเกษตรในช่องทางของภัตตาคารโรงแรมธุรกิจท่องเที่ยวหดตัวลง เป็นต้น ทั้งนี้สินค้าเกษตรที่ไม่มีการสร้างตลาด หรือการสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวสินค้าด้านการตลาดไว้ก่อนหน้าที่จะมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้การหาตลาดเป็นไปได้ยากกว่าสินค้าที่มีการสร้างตลาดไว้ก่อนนั้น

#### ผลกระทบเชิงบวก

1) การปิดกิจการทางธุรกิจในภาคอุตสาหกรรมและบริการ ส่งผลให้แรงงานภาคการผลิตอื่น ๆ กลับคืนถิ่นสู่ภาคเกษตรมากขึ้น ช่วยลดการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร จึงเป็นโอกาสของภาคเกษตรในการที่จะพัฒนาธุรกิจทั้งด้านการตลาดแบบออนไลน์และการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีมากขึ้นเนื่องจากแรงงานที่กลับคืนถิ่นมีทักษะทางเทคโนโลยีมากกว่าเกษตรกรในพื้นที่เดิม และเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาภาคเกษตรเพื่อสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่มีศักยภาพในอนาคต เช่น อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเครื่องสำอางและสุขภาพ อุตสาหกรรมชีวภาพ และอุตสาหกรรมพลังงานหมุนเวียน เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสในการขยายตัวของทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การทำเกษตรในเมือง เพื่อเป็นแหล่งอาหารในครัวเรือนและสามารถแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน เป็นต้น

2) ความสามารถสร้างโอกาสในการพัฒนาระบบการตลาดแบบออนไลน์ของสินค้าเกษตรในระยะต่อไปมากขึ้น ทดแทนการตลาดแบบออฟไลน์ ซึ่งไม่สามารถทำได้สะดวกในช่วงการระบาดของโควิด-19 เนื่องจากมาตรการของรัฐบาลเพื่อป้องกันการติดเชื้อ เช่น การปิดตลาดซื้อขายสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งสินค้าเกษตร การหยุดการขนส่งระหว่างจังหวัด การพักการขนส่งระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางอากาศ จึงเป็นโอกาสที่เกษตรกรไทยจะพัฒนาตนเองด้านการตลาดหลังการระบาดของโควิด-19

3) ความตระหนักด้านสุขอนามัยและการปลอดภัยในสินค้าอาหารของประชาชนในประเทศและในโลกมีมากขึ้นจะส่งผลให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าเกษตรและอาหารมีความตื่นตัวในด้านคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นให้มีการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น การลดการสูญเสียของอาหารการสร้างมาตรฐานหรือการสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวสินค้า (Brand Identity) การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบเพื่อเชื่อมโยงสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์อุตสาหกรรมเครื่องสำอางและสุขภาพ อุตสาหกรรมชีวภาพ และอุตสาหกรรมพลังงานหมุนเวียน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการเจรจาการค้าเกษตรระหว่างประเทศ ให้เป็นประโยชน์ต่อสินค้าเกษตรไทยมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าจากสถานการณ์โควิด-19 ได้ส่งกระทบต่อภาคการเกษตรทั้งทางตรงและทางอ้อมด้านนำไปสู่ปัญหาการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ต้องชะลอตัวรวมทั้งปริมาณความต้องการของผู้บริโภคลดน้อยถอยลง เนื่องจากมาตรการด้านสาธารณสุข ทั้งการเว้นระยะห่างและการกักตัวแบบต่าง ๆ (Quarantine) ส่งผลให้สินค้าเกษตรและอาหารติดค้างในห่วงโซ่อุปทานและกลายเป็นผลผลิตส่วนเกินในระบบอาหารก่อให้เกิดปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนลดลงและหากสถานการณ์ยืดเยื้อยาวตัวจะทำให้ครัวเรือนขาดสภาพคล่อง ถึงแม้ว่าสถานการณ์โควิด-19 ได้ส่งกระทบต่อภาคการเกษตร แต่ในทางกลับกันเกษตรกรก็ได้อาศัยการปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรจากการเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นการเกษตรเชิงผสมผสาน รวมทั้งการทำการเกษตรโดยเน้นการยังชีพ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การทำเกษตรในเมือง เพื่อเป็นแหล่งอาหารในครัวเรือนและสามารถแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน เป็นต้น และจากการผลิตเพื่อขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อส่งตรงต่อผู้บริโภคผ่านระบบการตลาดแบบออนไลน์ของสินค้าการเกษตร

### การเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรไทยสู่วิถีชีวิตใหม่ (New Normal)

จากสถานการณ์โควิด-19 ดังกล่าวที่ส่งกระทบต่อภาคการเกษตร จนทำให้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรจากการเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นการเกษตรเชิงผสมผสานโดยเน้นการทำเกษตรเพื่อยังชีพ จากการผลิตเพื่อขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อส่งตรงต่อผู้บริโภคผ่านระบบการตลาดแบบออนไลน์ของสินค้าการเกษตร การปรับเปลี่ยนเป็นการเกษตรผสมผสาน คือ การเกษตรที่มีการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ มีสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในไร่อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อม และเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยทำการเกษตรหลากหลาย กิจกรรมนั้นต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน เกิดความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีปฏิสัมพันธ์ในทางเกื้อกูลซึ่งกันและกันของกิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่ เช่น ดิน น้ำ แสงแดด และอากาศอย่างเหมาะสม เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนการเกษตรผสมผสานช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโดยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของ



รายได้ เนื่องจากมีความหลากหลายในกิจกรรมการผลิต ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ทำให้รายได้ครัวเรือนมาจากหลายกิจกรรมและสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ ค่าใช้จ่ายลดลง รวมทั้งลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายนอก เกษตรกรสั่งสมกระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย สามารถพึ่งพาตนเองได้ เกษตรกรจัดสรรพื้นที่ตรงความต้องการในครัวเรือน มีการปลูกข้าว ไม้ผล พืชผักสวนครัว ขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไว้บริโภคในครัวเรือนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของเหลือใช้ภายในพื้นที่ เช่น วัชพืชใช้ทำปุ๋ยชีวภาพ รากไม้และกิ่งไม้ไว้ทำถ่าน ทั้งนี้ เมื่อเกิดผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันผลผลิตให้เพื่อนบ้าน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสามารถขยายเครือข่ายการทำการเกษตรดังกล่าวให้แพร่หลายไปสู่ระดับชุมชน ยกตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ คือ **นายสุทิน ทองเอี่ยม** (เทคโนโลยีชาวบ้านออนไลน์, 2564 : ออนไลน์) ซึ่งเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ จังหวัดสุโขทัย ที่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเลือกทำอาชีพเกษตรกรรม ตามรอยพ่อ แม่และญาติพี่น้องส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ประกอบกับเขามีใจรัก อยากปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภคเอง แบ่งปันให้เพื่อนบ้าน เหลือก็แบ่งจำหน่าย คุณสุทินได้ศึกษากิจกรรมไร่นาสวนผสมด้วยตนเอง โดยในระยะแรกทำในพื้นที่ของครอบครัวเป็นหลัก โดยได้ลงมือทำเกษตรผสมผสานของตนเองอย่างเต็มที่ โดยนำความรู้จากการศึกษาด้วยตนเองและศึกษาดูงานสวนเกษตรที่ประสบผลสำเร็จเป็นต้นแบบ นำมาปรับใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง เน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทุกกิจกรรมมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ดี และได้ร่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง รัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ในชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในปัจจุบัน ด้วยการ “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” เพื่อลดความเสี่ยงและอยู่รอดได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร ตื่นมาไม่ต้องไปเสียค่าใช้จ่ายนอกบ้าน แต่กลับกันทำให้เขามีรายได้ทุกวันจากผลผลิตที่ปลูกและเลี้ยงไว้ ทั้งผักปลอดสารพิษ กบ ปลา ไก่ ชาวบ้านสามารถมาเดินเก็บ หรือจับขึ้นมาชั่งกิโลเองได้เลย นี่คือนวัตกรรมใหม่ในการจำหน่ายสินค้าโดยจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคโดยตรง

การทำสวนเกษตรผสมผสาน ช่วยลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ต่อเนื่องและยั่งยืน คุณสุทินเน้นทำเกษตรปลอดสารพิษ โดยใช้น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากกลุ่ม ทำให้สินค้าเกษตรปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญมีบ่อเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรได้ตลอดปี สวนเกษตรผสมผสานของคุณสุทินกลายเป็นแหล่งเรียนรู้แปลงไร่นาสวนผสมตัวอย่างของเกษตรกรในชุมชนและข้างเคียง โดยได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 9 จังหวัดพิษณุโลก และสำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย ให้เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชนอีกด้วย

นายสุทิน ทองเอี่ยม กล่าวถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรว่า “เราต้องเปลี่ยนเรือกสวนไร่นาให้กลายเป็นห้างสรรพสินค้า เพื่อให้คนมาเดินซื้อหาได้เอง เกษตรกรจะได้ไม่ต้องเสียเวลาในการเก็บ และเสียเวลาในการนำผลผลิตออกไปขาย โดยได้มีการจัดสรรที่ดินของตัวเองที่มีอยู่ประมาณเกือบ 30 ไร่

แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 2 ไร่ ทำนาข้าว 20 ไร่ ส่วนที่เหลือเป็นสวนผสม ปลูกผักสวนครัว ผลไม้ต่างๆ ไม้ ชุดบ่อ เลี้ยงกบ หอยขม ปลาตุ๊ก ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาบึก ปลาแรด ปลาสวาย ปลานิล ปลาตะกวด ปลาแคร์ฟ สระ บัว ผักบุ้ง รวมทั้งเลี้ยงห่าน นกกระทา ไก่ไข่ ไก่พันธุ์สวยงาม เช่น ไก่ญี่ปุ่น ไก่มินิโคชิน ไก่ซิลกี้ ไก่ฮิปปายูมิ ไก่เหลืองหางขาว ไก่บาร์มา ไก่โปรแลนด์ ไก่ดำมองโกเลีย ไก่ไข่เล็กฮอร์นขาวหงอนจักร และไก่ไข่บาร์ พลิ้มหรือค นอกจากนี้ ยังมีเลี้ยงปูนาในวงบ่อ กุ้งกือ-ไส้เดือน ไข่ผลิตปุ๋ย และเลี้ยงมดแดงบนต้นมะม่วง”

จะเห็นได้ว่า การทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวคิดของนายสุทิน ทองเอี่ยม เป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในการทำการเกษตรของไทย สู่การทำการเกษตรวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ซึ่งเป็นแนวทางการทำการเกษตรบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรนั้นมีกินมีใช้บนพื้นที่ของตนเอง ตามคำกล่าวของนายสุทิน ทองเอี่ยม ที่กล่าวว่า “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรลดความเสี่ยงและอยู่รอดได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร ไม่ต้องไปเสียค่าใช้จ่ายนอกบ้าน แต่ทำให้มีรายได้จากผลผลิตที่ปลูกและเลี้ยงไว้ที่สามารถมาเดินเก็บหรือจับขึ้นมาชั่งกิโลเองได้เลย นี่คือ แนวคิดใหม่ในการจำหน่ายสินค้าโดยจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคโดยตรง

## สรุป

ในภาคการเกษตรวิกฤตโควิด-19 ถือว่าเป็นโอกาสของภาคเกษตรไทยที่จะต้องเร่งให้มีการพัฒนาแบบก้าวกระโดด ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพอย่างมั่นคงทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ภายใต้ฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดความยั่งยืน จึงควรมีการดำเนินการต่าง ๆ ในระยะเฉพาะหน้าเร่งด่วน คือ ทำการเกษตรอย่างไรให้ปลอดภัยจากโควิด-19 ในฤดูกาลใหม่ดูแลค่าเช่าที่ดิน ทำการเกษตรให้เป็นธรรม ดูแลให้เกษตรกรเข้าแหล่งพันธุ์ดี สนับสนุนสินเชื่อเพื่อการผลิตในฤดูกาลใหม่อย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้เกษตรกรขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรตรงถึงผู้บริโภคสนับสนุนให้ธุรกิจห้างสรรพสินค้าและร้านค้า รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐรับซื้อผลผลิตจากชุมชนของเกษตรกรและพัฒนาความรู้ และสร้างแรงจูงใจแรงงานคืนถิ่นในการประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนในระยะต่อไปที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ จัดทำ “ฐานข้อมูลทางด้านการเกษตร” สนับสนุนแรงงานคืนถิ่นให้เป็นโอกาสต่อการพัฒนาภาคการเกษตรสนับสนุนการฟื้นฟูภาคเกษตรสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรับบทบาทและพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้เป็นเวทีพึ่งของสมาชิกได้อย่างแท้จริง ปรับภารกิจงานของหน่วยงานด้านการพัฒนาด้านการเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร เปลี่ยนถ่ายการบริหารจัดการองค์การการเกษตรสู่ยุคดิจิทัล ขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่องสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความมั่นคงด้านการผลิตทางการเกษตรและอาหาร เพิ่มศักยภาพระบบงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรจัดตั้งกองทุนเพื่อการร่วมทุนภาคชนบท เร่งรัดขยายผลระบบประกันภัยพืชผลและจัดให้มีระบบตาข่ายความปลอดภัยทางสังคมที่เหมาะสม

สำหรับภาคการเกษตร เร่งรัดการพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทานกระจายสิทธิ์การถือครองที่ดินให้กับเกษตรกรรายย่อยต่อไป

## เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2564). *แนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) หรือโควิด 19 สำหรับประชาชนทั่วไปและกลุ่มเสี่ยง*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2563). *คู่มือการปฏิบัติตามมาตรการผ่อนปรนกิจการและกิจกรรมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 สำหรับประเภทกิจการและกิจกรรม กลุ่มที่ 2*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2564). รายงานสถานการณ์โควิด - 19 ฉบับที่ 515 วันที่ 1 มิถุนายน 2564. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2564. แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/situation.php>.
- คณะกรรมการวิชาการเกษตรและสหกรณ์. (2564). *ผลกระทบต่อบรรยากาศเศรษฐกิจไทยจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) และข้อเสนอแนะเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตรภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติตามสถานการณ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- เทคโนโลยีชาวบ้านออนไลน์. (2564). เกษตรกรสุโขทัย ทำเกษตรผสมผสาน เปลี่ยนเรือกสวนไร่นาให้กลายเป็นห้างสรรพสินค้า. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2564. แหล่งที่มา: [https://www.technologychaoban.com/agricultural-technology/article\\_170051](https://www.technologychaoban.com/agricultural-technology/article_170051).
- บรรคม ลิระพันธ์ และคณะ. (2563). *การพัฒนาแบบจำลองบูรณาการระบบการแก้ไขปัญหาระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- World Health Organization Thailand. (2564). โควิดโควิด 19 คืออะไร. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2564. แหล่งที่มา: <https://www.who.int/docs/default-source/searo/thailand/update-28-covid-19-what-we-know---june2020---thai.pdf>.